

Fordítástudomány 2011.
XIII. Fordítástudományi Konferencia
és FTT-öregdiák-találkozó
VIII. Fordítástudományi PhD-Konferencia
(Budapest, 2011. április 7–8.)

Bozsik Gyöngyvér és Horváth Péter Iván

E-mail: bozsik.gyongyver@upcmail.hu – E-mail: poliglott@invitel.hu

Idén immáron tizenharmadik alkalommal került sor a „Magyar fordítók és tolmácsok napja” rendezvényeire, amelyet a hagyományok szerint együtt rendezett az ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszéke, az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda Zrt. és a Magyar Fordítók és Tolmácsok Egyesülete. A konferencia ebben az évben is igazán színes és érdekes programot ígért, így nem csoda, hogy az ELTE BTK Kari Tanácstermét már az első nap délelőttjén zsúfolásig megtöltötték a szakma képviselői, valamint az egyetem hallgatói.

A délelőtti programot Nyomárkay István akadémikus nyitotta meg, aki évek óta érdeklődéssel követi az országban folyó fordítástudományi munkát. Klaudy Kinga professzor asszony, a Fordító- és Tolmácsképző Tanszék, valamint a Fordítástudományi Doktori Program vezetője röviden beszélt a programról, mely 2003-ban indult, és az utóbbi két évben tíz hallgatója védte meg sikeresen doktori értekezését: *Bánhegyi Mátyás, Somos Edit, Horváth Péter Iván, Vándor Judit, Mujzer-Varga Krisztina, Kovácsné Dudás Andrea, Hutterer Mihály, Fáy Tamás, Dudits András és Fischer Márta.*

A délelőtti részben szokás szerint a Fordítástudományi Doktori Program hallgatói mutathatták be kutatásaikat. Elsőként Sermann Eszter előadására került sor *A terminológiai szabványosítás szerepe a lokalizáció folyamatában* címmel. Az előadás a lokalizációt, mint a fordítás egy speciális formáját mutatta be egy olyan esettanulmány tapasztalatait ismertetve, ami a Windows operációs rendszer lokalizációjának folyamatában megjelenő terminológiai szabványosításra összpontosít. Az előadás, amellet, hogy megismertetett napjaink speciális fordítási feladataival, arra is bizonyítékul szolgált, hogy a bölcsészek a fejlett technológia terén is megállják a helyüket, és nem csupán a könyvtárakban érzik otthon magukat. A technika kapcsán megjegyzendő, hogy a hangosítás sajnos némi kívánnivalót hagyott maga után, és végül az tűnt a legjobb megoldásnak, ha az előadók a mikrofont mellőzve, hangjukat kissé jobban kiengedve állnak a pulpitusra, és kiderült, hogy a Tanácssterem igencsak jó akusztikával rendelkezik, és hangosítás nélkül is bátran használható.

Másodikként Szabados Ágnes *A kvázi-helyesség terminus fejlődése a fordítástudományban* című előadása következett, amelyben a kvázi-helyesség, egy ma is

aktuális, újfent gyakran tárgyalt téma hazai és nemzetközi kutatásának eredményeiről hallhattunk rövid áttekintést, elsősorban Papp Ferenc, Klaudy Kinga, Vehmas-Lehto, továbbá Gellerstam, Toury, Weizman és Blum-Kulka kutatásainak ismertetésével.

A kvázi-helyesség témakörét követően egy tavalyról is ismerős előadó, Zachar Viktor lépett a – még mindig nem működő – mikrofonhoz, és előző évi előadása folytatásaként a *Német neologizmusok a fordítói gyakorlatban* címmel számolt be fordítóhallgatók közreműködésével végzett kutatása aktuális eredményeiről. Kiemelte, hogy a neologizmusok relevanciaelméleti kutatása során érdemes megkülönböztetni a fordító és a célközönség szempontját, míg a fordító munkája kapcsán különbséget kell tenni a megértéshez (appercepció) és a lefordításhoz (produkciónak) szükséges energiaráfordítás között. Zachar Viktor a neologizmusok fordítása kapcsán további tényezőket is megemlített, így például az időhiányt, a fordító lustaságát, vagy éppen azt, milyen képet szeretne a fordító saját magáról közvetíteni.

A délelőtti első részének záróakkordjaként Bozsik Gyöngyvér az operafordítás témakörében adott elő *Az énekelhetőség és a szöveg viszonyának alakulása az operafordításban a 19. századtól napjainkig* címmel. Rövid éneketétekkel tarkított előadása során bemutatta, hogyan változott-fejlődött az operafordítás gyakorlata Magyarországon a 19. századtól kezdve, és miként próbáltak a profi vagy éppen műkedvelő fordítók megfelelni az operafordítás összetett feladatainak.

Az előadást követően hozzászólások következtek, melyek elsősorban az utolsó két előadásra reflektáltak. Ezt követően Nyomárkay professzor úr és Klaudy professzor asszony is szó szerint hangot adtak komolyzenei jártasságuknak, és bővítették az operafordítás témájában dalban elhangzott példák körét. A Kari Tanácssterem akusztikája így többszörösen is bizonyított, a hallgatóság pedig egy kávészünet során tárgyalhatta tovább az elhangzottakat.

A délelőtti második felében Károly Krisztina dékánhelyettes asszony elnöklésével folytatódott a konferencia, és a szünet után elsőként *Az idegennyelv-elsajátítás kognitív modelljeinek szerepe a fordítási kompetencia kutatásában* című előadás hangzott el Károly Adriennőtől. Ebben áttekintést kaphattunk néhány, az idegennyelv-elsajátítás területén végzett kognitív szempontú kutatásról, melynek során az előadó rávilágított a két tudományág közti szoros kapcsolatra, továbbá arra, hogy ennek a kapcsolatnak a kihasználása miként segíthet az idegennyelvi és a fordítóképzés minőségének és hatékonyságának javításában.

Robin Edina és Makkos Anikó *Explicitáció és implicitáció a visszafordításban* címmel tartottak előadást. Kutatásukban Klaudy aszimmetria-hipotézisére támaszkodva arra a kérdésre keresték a választ, hogy van-e kapcsolat a fordítók tapasztalata és az általuk visszafordított szöveg explicitációs és implicitációs eltolódásai között a műveletek mennyiségét és típusát tekintve. Előzetes kutatásaik eredményei alapján azzal a feltételezéssel éltek, hogy az explicitációs és implicitációs eltolódások eltűnésének gyakorisága a visszafordításban összefügg a fordítók kompetenciájával, illetve, hogy a fordítók kompetenciájuktól függően hajtják végre a különböző kategóriákba sorolható explicitációs és implicitációs műveleteket. Az ismertetett felmérés alapján hipotéziseik alátámasztást nyertek.

A fordítással foglalkozó előadások után változatosságot hozott Tóth Andrea tolmácsolási témájú előadása: *Korrekciós folyamatok a szinkrontolmácsolásban*. Az előadás egy önmonitorozás témakörében elvégzett vizsgálatot mutatott be, melynek során az előadó hét gyakorló szinkrontolmács célnyelvi beszédprodukciónak előforduló megakadásjelenségeket elemezve arra a kérdésre kereste a választ, hogy a hibadetektálás és a javítás milyen arányban és milyen módon jelenik meg a különböző típusú megakadások esetén, illetve, hogy a tervezés és a kivitelezés mely szintjén és milyen időeltolódással működik leghatékonyabban az önjavítás. A kapott adatokat végül a szakirodalom spontán beszédre vonatkozó eredményeivel is összehasonlította.

A délelőtti PhD-konferencia lezárásaként a doktori programban már fokozatot szerzett Horváth Péter Iván következtet interaktívna is nevezhető *Bűn-e idegen nyelvre fordítani?* című előadásával, melyben a címmel egybehangzóan azt vizsgálta, vajon fordíthat-e a fordító másra, mint az anyanyelve, illetve a célnyelvi szövegből a helyes, szabatos, idiomatikus és kreatív nyelvhasználat tényezőinek figyelembevételével kiderül-e, hogy anyanyelvi-e a fordító vagy sem. A kérdés illusztrálása érdekében a közönség feladatát is kapott: el kellett dönteniük két-két szövegrészlet kapcsán, hogy melyik a fordítás, illetve melyiket írta anyanyelvi beszélő. Az előadás végén elárult „megoldás” sokakat meglepett, hiszen éppen azokat a szövegrészleteket gondolta a többség „eredetinek”, melyek valójában fordítások voltak.

A délutáni programot (*Fordítás és tolmácsolás az Európai Unióban*) az ELTE BTK dékánja, Dezső Tamás nyitotta meg, aki méltatta a Fordító- és Tolmácsképző Tanszék munkáját és annak növekvő népszerűségét. Tekintettel arra, hogy hamarosan újfent magyar nyelvi szakértők toborzására kerül sor az Unió részéről, az első két előadás kifejezetten a magyar fordítók luxemburgi-brüsszeli lehetőségeit taglalta.

Elsőként Ligeti Bernadette, az Európai Parlament Fordítási Főigazgatósága Magyar Nyelvi Egységének vezetője számolt be az Európai Parlament fordítói csapatmunkájának sokszínűségéről, valamint a rengeteg nyelv és a rövid határidők jelentette kihívásokról *23 nyelv, 506 nyelvpár – Fordítás az Európai Parlamentben* című előadásában.

Öt Babos Gábor, az Európai Bizottság Fordítási Főigazgatóságának nyelvi tisztviselője követte, aki már kimondottan az EPSO versenyvizsga közelmúltban bevezetett új típusú feladatairól, a felvételi folyamatáról és a lehetséges felkészülési taktikákról számolt be a hallgatóságnak *Felkészülés a küszöbönálló EPSO versenyvizsgára* címmel. Az előzőhöz hasonlóan nagyon aktuális előadást komoly érdeklődés kísérte, ami nem meglepő, hiszen a közönség soraiban a tanszék számos hallgatója, valamint sok olyan fiatal gyakorló fordító foglalt helyet, akik számára magától értetődő lépés lehet a versenyvizsgán való részvétel.

Bár a délutánra megjavulni látszott az erősítés, és a mikrofonok újra megfelelő minőségben szóltak, a technika ördöge csak nem maradt nyugton, és némi fennakadást, késedelmet okozott a programban, ugyanis nem akart létrejönni az az élő internetkapcsolat, ami a következő előadó, Ekaterini Dara-Lepoura – az Európai Bizottság Fordítási Főigazgatóságának képviselője előadásának bemutatásához elengedhetetlen volt. Számos próbálkozást követően végül

megszületett a kapcsolat, és meghallgathattuk a *Speech Repository in Training of Interpreters* (Beszédbank a tolmácsképzésben) című előadást, ahol a beszédbank általános ismertetését követően egy gyakorlati bemutató keretében megismerkedhettünk azzal, hogy a Bizottsággal együttműködő egyetemek képzései milyen módon alkalmazhatják a már néhány éve működő interaktív felületet.

Ezzel az Unióra összpontosító rész végére értünk, és a délután második felében a magyarországi fordítási, fordítástechnológiai piac két jeles képviselője ismertette meg a közönséget munkájával. Elsőként Urbán Miklós, a Consell Pannonia Kft. cégvezetője egy hiánypótló szolgáltatásról számolt be *A LinguaPark Klaszter bemutatása – együttműködés felsőfokon* című előadásában. Az ismertetett, számos egyetemet és vállalatot magában foglaló klaszter a nyelvi, fordítási, fordítástechnológiai, képzési, dizájn és publikációs, kommunikációs területeken működő szolgáltató, eszközöket gyártó vállalkozások, valamint a kutatási, fejlesztési, képzési, info-kommunikációs tevékenységeket folytató szervezetek, ezeket képviselő egyesületek tevékenységeinek támogatását célozza meg, továbbá célul tűzi ki az Európai Unió és hazai források, támogatások orientálását, pályázati együttműködések szervezését, csakúgy, mint a pályázatok megvalósításának elősegítését, és ezáltal igen hathatós segítséget jelenthet a magyar fordítási piac különféle szereplői számára.

A nap zárásaként egy visszatérő előadó, a közkedvelten felhasználóbarát fordítássegítő termékeiről híres cég, a MorphoLogic vezetője, Prószéky Gábor professzor számolt be a szótárkészítők nehézségeiről, a sok különféle, egymással össze nem egyeztetett szótármegoldás okozta kavalkádról *Mindenki maga készíti szótárát? (Átmeneti állapotok a szótárak világában)* címet viselő, egyben az igencsak sikeresnek mondható, nagy érdeklődés övezte konferencia zárását jelentő előadásában.

A vitát és hozzászólásokat követően a tanszék volt hallgatói hagyományos öregdiák-találkozón vehettek részt, ahol a svédasztalos ételek-italok mellett jó hangulatban beszélhették meg a konferencián hallottakat, valamint az elmúlt időszak történéseit.

* * *

A konferencia második napját a hagyományok szerint az OFFI szervezte, amely ezúttal az EU magyar elnökségének nyelvi beszállítójaként és az egyszerűsített honosítási eljárásban immár hatósági szerepet is játszó fordító- és tolmácsirodaként fogadta a résztvevőket. E megtisztelő és egyúttal komoly felelősséggel járó közfeladatok jelentőségét híven tükrözte a Városligeti fasor helyszínül választott szép villaépülete, a Versailles Rendezvényterem.

Vigh Lajos László vezérigazgató arról beszélt elnöki megnyitójában, hogy bár az irodának egyszerre kell ellátnia két kiemelt megbízást, amelyek tovább fokozzák az OFFI-ra irányuló, egyébként sem elhanyagolható közfigyelmet, az új tevékenységek sikerére garanciát kínálnak a munkatársak gazdag tapasztalatai.

Az első előadást Vida Tamás, az OFFI korelnöke (1967 óta aktív lektora) tartotta az iroda történetéről. Az 1869-ben Központi Fordító Osztály néven alapított intézményben 7 szakdolgozó végzett fordítást. Már az első tíz évben

díjszabás készült, és lehetőség nyílt a lakossági fordítások vállalására is. A Fordító Osztály 1878-ban a Miniszterelnökség, majd 1907-ben a Belügyminisztérium alá került, 1949-től pedig – OFFI néven – az igazságügyi tárca felügyelete alatt folytatta működését, a hites fordítók és tolmácsok időközben megszűnt intézményének feladatait is átvállalva. 1950-ben gazdasági iroda, az 1960-as években állami vállalat, míg a rendszerváltás után részvénytársaság lett.

Ezután Horváth Péter Iván vezető lektor számolt be a magyar soros elnökséghez kapcsolódó fordítási feladatokról. Bevezetésként ismertette az eu2011.hu honlapon megjelenő és azon egyéb kormányzati, ill. minisztériumi szövegeknek a típusait (beszéd, blogbejegyzés, programtervezet, sajtóközlemény, tudósítás, újsághír stb.), amelyek angol, francia és német nyelvű fordítását az OFFI készíti el. Saját gyakorlatából vett példákkal szemléltette, hogy az egyes műfajok hányféle kérdést vetnek fel (pl. az *emlékeztet*, *hangsúlyoz*, *közöl*, *leszögez* és más idéző igék; a díszvacsorák különleges fogásainak néha kissé költői leírása; a bloggerek közvetlen, de nem bizalmaskodó hangvétele, ugyanakkor a politikai témákhoz illő, szakszerű fogalmazásmódja).

Az elhangzottak szerves folytatásaként Szabó Zsuzsanna SCIC-tolmács számadatokkal alátámasztva, de PPP bemutatójának jóvoltából az emberi dimenziót is felvillantva foglalta össze az OFFI elnökségi tolmácsfeladatait. Mint elmondta, az iroda főállású és megbízott munkatársai változó gyakorisággal dolgoznak konzekutív és szinkrontolmácsként különböző gödöllői és budapesti rendezvényeken: államtitkári értekezleteken, kisebb megbeszéléseken, protokolláris eseményeken stb. A megbízást adó szervezetek többnyire megfelelően, előzetes tájékoztatással, segédanyagok küldésével, a helyszínek tárgyi feltételeinek kellő biztosításával segítik az OFFI munkáját.

A kávészünetet két előadás követte az egyszerűsített honosítási eljárásról. Először Ugróczky Mária, az iroda tanácsadója magyarázta el az állampolgárság fogalmát (jogi kötelék egy természetes személy és egy állam között, amely nem függ az egyén etnikai, nemzetiségi hovatartozásától). Rámutatott az azt alkotó jogok és kötelezettségek országonként különböző tartalmára, kitért az állampolgársági eskütétel érzelmi elemeire („Magyarországot hazámnak tekintem”; „hű állampolgára leszek”; „Isten engem úgy segítjen”), végül felsorolta a magyar állampolgárság megszerzésének feltételeit. A honosításnak 2001 óta része a névmagyarosítás. Ha az eljárás kezdeményezőjének a kérelemhez mellékelte személyállapoti okiratok fordítására van szüksége, az OFFI feladata záradékban meghatározni az idegen név magyar megfelelőjét.

A téma fordítási vonatkozásait Galli Péter lektorátusvezető fejtette ki. A magyaros névalak megállapítása különösen sok nehézséget okoz a nem latin írásrendszereknél. Az OFFI nem felelt meg egymásnak névalakokat, csupán a forrásnyelvi változatnak a kiejtés szerinti átírására vállalkozik, mivel az eszményi megoldásnak tekinthető transliteráció fölöslegesen megnövelné az írásjelek számát. Az ügyféligenyek nemegyszer összeütköznek a tudományos tényekkel (pl. a *László* kérése a *Vaszil* magyarításaként, holott annak megfelelője a *Vazul*), de az iroda által bevezetett névviselési nyilatkozat, amelynek a tartalmát nyelvenként egyetlen lektor bírálja el, számos esetben segít elkerülni az utólagos panaszokat.

Dudás Kata az OFFI új arculatát mutatta be, amelynek központi elemei a kulcs alakú logó és a hozzá tartozó „A hiteles fordítás kulcsa” jelmondat. Ez utóbbinak az idegen nyelvű megfelelőiben — korántsem öncélú szójátékként — az *official*, *officielle* stb. szerepel.

A konferencia utolsó előadását Schaffler György, az MFTE elnöke tartotta, aki arra bátorított minden szakfordítót, hogy szakmai érdekeinek védelmében, az irodákkal szembeni (szerzői jogi, fizetési stb.) kiszolgáltatottságának enyhítése céljából lépjen be a Magyar Fordítók és Tolmacsok Egyesületébe.

Horváth Péter Iván

A SZAKFORDÍTÁSOK LEKTORÁLÁSA

Elmélet és gyakorlat

Budapest: Tinta Könyvkiadó 2011. 224 pp.

ISBN 978 963 990 27 18

Kell-e különleges tudás a lektoráláshoz? Van-e lektori kompetencia?

Lektorálási alapelvek, paraméterek, műveletek és univerzálék.

Lektori olvasás. A lektorálás terminológiája.

A Tinta Könyvkiadó kiadványai megrendelhetők
vagy megvásárolhatók az alábbi címen:

TINTA Könyvkiadó

1116 Budapest Kondorosi út 17.

Tel: 3710501 Fax: 371 05 02.05.

www.tintakiado.hu